

รายการ ร้อยเรื่อง...เมืองไทย

สถานีวิทยุกระจายเสียงรัฐสภา และสำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทร. 0 2244 2055-6

เรื่อง ตราพระราชลัญจกรบนรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์
เรียบเรียง นางสาวปัทมพร สุขเกษม วิทยากรปฏิบัติการ
กลุ่มงานพิพิธภัณฑ์และจดหมายเหตุ สำนักวิชาการ
ออกอากาศ ธันวาคม 2561

นับแต่ได้มีการพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ. 2475 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ของไทย โดยพระองค์มีพระราชดำริว่ารัฐธรรมนูญนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์ และมีพระราชประสงค์ให้จัดทำรัฐธรรมนูญในรูปแบบสมบูรณ์ รัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์แต่ละฉบับ ถูกเขียนหรือเรียกว่า “ซุบ” ตามคำโบราณ ด้วยตัวอักษรแบบรัตนโกสินทร์ซึ่งมีความสวยงามสม่ำเสมอในแต่ละบรรทัด และมีการประทับตราสำคัญ หรือ ตราพระราชลัญจกร เป็นเครื่องหมายที่แสดงถึงพระราชอิสริยยศ และพระบรมเดชานุภาพของพระมหากษัตริย์บนรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์อีกด้วย โดยเริ่มเขียนจากคำว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย” ในหน้าแรก และเว้นหน้าเปล่าไว้ 2 หน้า เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และประทับตราพระราชลัญจกร

พระราชลัญจกร คือ พระตราสำหรับพระเจ้าแผ่นดินที่ใช้ประทับในเอกสารต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยใช้ขาดซึ่งเป็นวัสดุสีแดงชนิดหนึ่งผสมกับน้ำมัน สำหรับการประทับตราพระราชลัญจกร ดังนั้นจึงประทับตราเป็นสีแดงเท่านั้น ปัจจุบันเป็นตราที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ประทับกำกับพระปรมาภิไธยและประทับกำกับเอกสารสำคัญ งานราชการแผ่นดิน เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา และเอกสารสำคัญส่วนพระองค์ที่เกี่ยวกับราชการแผ่นดินที่ออกในพระปรมาภิไธยประจำแผ่นดิน หรือประจำรัชกาลนั้น พระราชลัญจกรแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. พระราชลัญจกรประจำแผ่นดิน หรือ ประจำรัชกาล ใช้ประทับกำกับพระบรมนามาภิไธยในเอกสารสำคัญ
2. พระราชลัญจกรสำหรับแผ่นดิน ใช้ประทับกำกับเอกสารสำคัญที่ออกในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ แต่ไม่ได้สำหรับประทับกำกับพระปรมาภิไธย เช่น พระราชลัญจกรมหาโองการ พระราชลัญจกรไอยราพต เป็นต้น
3. พระราชลัญจกรประจำพระองค์ คือ ใช้สำหรับประทับกำกับพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ในเอกสารสำคัญส่วนพระองค์ ซึ่งไม่เกี่ยวกับราชการแผ่นดิน เช่น ประทับในประกาศนียบัตร เหยียดรัตนาวุธ เป็นต้น
4. พระราชลัญจกรประจำเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ใช้ประทับประกาศนียบัตรเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามที่กำหนดไว้

สำหรับพระราชลัญจกรที่ประทับบนรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ไทยในฉบับปัจจุบันนั้น ได้แก่

พระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหญ่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหม่ เป็นตราประจำชาติ 3 องค์ คือ องค์ใหญ่ องค์กลาง และองค์น้อย องค์ใหญ่เป็นรูปกลม สร้างด้วยโลหะสีเงิน ด้านข้าง ลายกลางเป็นรูปช้างสามเศียรยืน แทนบนหลังช้างมีบุษบกในบุษบกมีอุณาโลมแวดล้อมด้วยฉัตรข้างละ 2 คัน และมีลายกนกแทรกอยู่

พระราชลัญจกรมหาโองการ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระราชลัญจกรมหาโองการประจำชาติขึ้นใหม่องค์หนึ่ง พร้อมกับพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ เป็นตรารูปกลมรีเป็นรูปบุษบกมีเกริน บนเกรินตั้งฉัตรหน้าบุษบกทั้งสองข้าง ในบุษบกมีรูปอุณาโลมอยู่เบื้องบน เบื้องล่างเป็นรูปวงกลม ใต้วงกลมเป็นรูปพาลจันทร์ ใต้พาลจันทร์เป็นตัว “อุ” ซึ่งเป็นรูปลักษณะอักษรขอม ทำจากงาช้าง

พระราชลัญจกรหงสพิมาน สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ทรงเขียนทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และประกาศใช้ในรัชสมัยต่อมาโดยมีลายเป็นรูปหงส์มีบุษบกหลัง ด้านล่างเป็นกอบัว และมีลายเมฆแทรกอยู่ด้านบน สร้างเป็นรูปไข่ ทำจากงาช้าง ใช้ประทับในเอกสารสำคัญตามหลักกฎหมายกำหนด อาทิ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ประกาศพระบรมราชโองการต่าง ๆ เป็นต้น

พระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำรัชกาล มีการใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา เดิมเป็นพระราชลัญจกรสำหรับผนึกพระราชสาส์นและหนังสือสัญญากับนานาประเทศ ใช้เป็นพระราชลัญจกรประจำแผ่นดินในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเพิ่มพระปรมาภิไธยประจำรัชกาลที่ขอรอบพระราชลัญจกรในภายหลัง ตราทำจากงา มีลักษณะกลม ตัวด้านทำด้วยทองคำ โดยพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำรัชกาลที่ 10 ทำจากทองคำแท้หนัก 1.5 กิโลกรัม เริ่มใช้นับตั้งแต่เริ่มทรงครองราชย์ ใช้ประทับกำกับพระปรมาภิไธยในเอกสารสำคัญอันเป็นราชการแผ่นดินทั้งปวงประจำรัชสมัย ได้แก่ รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา พระราชกำหนด ประกาศพระบรมราชโองการต่าง ๆ เป็นต้น

ภายหลังที่พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยในรัฐธรรมนูญฉบับสมบูรณ์ไทยแล้ว เจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีจะเป็นผู้ประทับตราพระราชลัญจกร โดยในหน้าพิบบนของสมุดไทย ประทับตราพระราชลัญจกรไอยราพตองค์ใหญ่ไว้ตรงกลาง ซ้ายมือเป็นตรามหาโองการ และขวามือเป็นตราหงสพิมาน คือเรียงกัน 3 องค์ด้านบน ดังนี้ มหาโองการ ไอยราพตองค์ใหญ่ และหงสพิมาน ส่วนพิบบนตรงกลางแนวเดียวกับพระปรมาภิไธยจะประทับตราพระราชลัญจกรพระครุฑพ่าห์ประจำรัชกาล เพื่อกำกับไว้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ทรงลงพระปรมาภิไธยในรัชกาลใด เปรียบได้กับเมื่อครั้งจัดทำกฎหมายตราสามดวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา ที่ประทับพระราชลัญจกรคชสีห์ ราชสีห์ และบัวแก้ว แทนอำนาจฝ่ายทหาร พลเรือน และการต่างประเทศ

บรรณานุกรม

กัลยาณีวัฒนา, สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้า. (2551). ตราแผ่นดิน ตราราชสกุล และสกุล อักษรพระนาม และนามย่อ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วงศ์จร.

คณะอนุกรรมการจัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในคณะกรรมการบริหารจัดการ ความรู้ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). การ จัดการความรู้สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 เรื่อง องค์ ความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับ สมุดไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักการพิมพ์.

Thexyz. (7 ธันวาคม 2559). ตราราชวงศ์จักรี และพระราชลัญจกร ประจำพระมหากษัตริย์ในรัชกาล 1-10. สืบค้น 24 สิงหาคม 2561 จาก <https://lifestyle.campus-star.com/knowledge/21483.html>
ภารกิจ “ลิขิตด้วยมือ” รัฐธรรมนูญ 279 มาตรา. (4 พฤษภาคม 2560). คมชัดลึกออนไลน์. สืบค้น 21 มิถุนายน 2561 จาก <http://www.komchadluek.net/news/scoop/275753>

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (28 พฤษภาคม 2550). พระราชลัญจกรที่ใช้ในรัชกาลปัจจุบัน. สืบค้น 24 สิงหาคม 2561 จาก <http://www.lib.ru.ac.th/journal/kingseal-office1.html>
สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2538). พระราชลัญจกร. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนพับลิชชิ่ง.